

Studenternas rättssäkerhet vid nedläggning av utbildningsprogram

Studenternas rättssäkerhet vid nedläggning av utbildningsprogram

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2018

Författare: Anna Sandström och Mikael Herjevik

Grafisk form: Consid Communication

Universitetskanslersämbetet • Löjtnantsgatan 21 • Box 7703, 103 95 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	5
Antalet nedlagda utbildningsprogram	6
Riktlinjer och rutiner.....	7
Antagna studenters möjlighet att slutföra sina studier	8
Information till sökande och studenter	10
Stickprov på kurs- och utbildningsplaner	12
Några ställningstaganden av UKÄ och Högskoleverket.....	14
UKÄ:s bedömning.....	15
Utgångspunkter	15
Möjligheten att slutföra en nedlagd programutbildning.....	15
Examination efter att programkurserna upphört.....	17
Överföring till ett nytt utbildningsprogram.....	17
Kurs- och utbildningsplaner är viktiga vid nedläggning.....	17
Information till studenter och andra berörda	19
God planering, riktlinjer och studentinflytande	19
Några synpunkter på lärosätenas svar	20
Sammanfattande slutsatser	21
Remisslista	23

Sammanfattning

UKÄ och Högskoleverket har genom åren fått flera anmälningar från studenter om hur universitet och högskolor har hanterat nedläggningen av utbildningsprogram. I denna rapport kartlägger UKÄ vilka åtgärder några lärosäten har vidtagit för att säkerställa rättssäkerheten för studenterna. Syftet med rapporten är att undersöka hur lärosätena klargör förutsättningarna för att lägga ned utbildningsprogram och hur de informerar studenterna om nedläggningar. Avsikten är också att uppmärksamma eventuella rättssäkerhetsproblem.

UKÄ:s kartläggning visar att de flesta lärosäten har beslutat om centrala styrdokument inom området, men det är stora skillnader i innehållet och detaljnivån. I några styrdokument anges inte vad som gäller vid nedläggning av utbildningsprogram, men dokumenten kan innehålla regler om nedläggning av kurser eller huvudområden. Det finns även stora olikheter i lärosätenas rutiner för vilken information studenterna får när ett lärosäte har fattat beslut om att lägga ned ett program samt hur och när.

UKÄ anser att det är en grundläggande princip att de studenter som påbörjat ett utbildningsprogram får möjlighet att slutföra utbildningen inom en viss tid, om programmet läggs ned. Om ett utbildningsprogram ersätts av ett nytt, liknande program kan ett rimligt alternativ vara att studenterna får möjlighet att gå över till det nya programmet, så länge det inte innebär att studenterna hamnar i ett sämre läge.

UKÄ anser att det är lämpligt att lärosätena tar fram riktlinjer för vilka åtgärder som ska vidtas vid beslut om att lägga ned utbildningsprogram. I sådana riktlinjer kan det till exempel stå

- hur och när sökande och studenter ska få information om ett sådant beslut
- vilken information de ska få
- hur länge och på vilket sätt studenterna ska kunna slutföra programkurserna
- hur många examinationer, inklusive omprov, som erbjuds och tidsramen för dessa examinationer, på de programkurser som läggs ned
- hur lärosätet ska säkerställa att nödvändiga ändringar görs i berörda kurs- och utbildningsplaner.

Inledning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) och ämbetets föregångare som tillsynsmyndighet, Högskoleverket, har genom åren fått flera anmälningar från studenter om hur universitet och högskolor har hanterat nedläggning av utbildningsprogram på grundnivå eller avancerad nivå. UKÄ och Högskoleverket har i dessa ärenden blivit uppmärksammade på att det kan finnas rättssäkerhetsproblem för såväl sökande till utbildningar som studenter när utbildningsprogram läggs ner.

Syftet med denna rapport är att undersöka hur lärosätena klargör förutsättningarna för nedläggning av utbildningsprogram och hur de informerar studenterna om nedläggningar. Avsikten är också att uppmärksamma eventuella rättssäkerhetsproblem.

Som ett led i kartläggningen har UKÄ bitt tolv statliga universitet och högskolor att besvara ett antal frågor som rör nedläggning av utbildningsprogram. Sex av dessa lärosäten har därefter ombetts att svara på ytterligare frågor.

Rapporten är indelad i kapitel utifrån de frågor som ämbetet har ställt. Svaren har genomgått vissa redaktionella förändringar och har förkortats. I lärosätenas svar används såväl uttrycket ”avveckling” som uttrycket ”nedläggning” av utbildningsprogram. För enkelhetens skull används i huvudsak uttrycket ”nedläggning” i denna rapport. Med ”högskola” och ”lärosäte” avses i rapporten såväl universitet som högskolor, om inte annat anges.

En förteckning över de högskolor som har lämnat yttranden finns sist i denna rapport. Malmö högskola har efter att ha lämnat sina yttranden bytt namn till Malmö universitet, och därför används det namnet genomgående i rapporten.

Det är UKÄ:s förhoppning att rapporten ska bidra till att förbättra lärosätenas rutiner för nedläggning av utbildningsprogram på grundnivå och avancerad nivå.

Antalet nedlagda utbildningsprogram

UKÄ har bett lärosätena att i en lista ange de utbildningsprogram som eventuellt lades ner under perioden den 1 januari 2011–30 juni 2015 samt om möjligt att ange skälen för detta.

Samtliga tillfrågade lärosäten hade lagt ner program under perioden. Det var dock stor variation i antalet nedlagda program. Till exempel lade Mälardalens högskola ner 2 program under perioden medan Karlstads universitet uppgav att det lade ner 133 program. Medianen var omkring 15 program.

Lärosätena angav flera olika orsaker för att programmen hade lagts ned. Den vanligaste orsaken var att ett program ersatts med ett nytt som har en liknande utformning. Drygt hälften av lärosätena uppgav flera orsaker till att utbildningsprogram hade lagts ner. Förutom att program hade ersatts med ett liknande program var andra vanliga orsaker

- omdömet bristande kvalitet i UKÄ:s utvärderingar
- lågt söktryck
- brist på kompetenta lärare
- ekonomiska skäl.

Riktlinjer och rutiner

UKÄ har bett lärosätena att bifoga gällande riktlinjer, rutinbeskrivningar eller liknande dokument som finns för att de studenter som är antagna till ett utbildningsprogram som ska läggas ner får möjlighet att slutföra sina studier.

Lärosätena har skickat in olika dokument som antingen är centrala eller lokala styrdokument. Med "centrala" avses här sådana styrdokument som har beslutats av lärosätets ledning för att gälla för hela lärosätet. De kan också vara "lokala", vilket här innebär att styrdokumentet utfärdats för en viss del av lärosätet, till exempel inom en fakultet eller ett område.

Tio av de tolv tillfrågade lärosätena har bifogat centrala eller lokala styrdokument. Åtta av lärosätena hade beslutat om centrala styrdokument.

Det är stor variation i innehållet och detaljnivån i lärosätenas styrdokument. I några styrdokument anges inte vad som gäller för nedläggning av utbildningsprogram, men dokumenten kan i stället innehålla regler för nedläggning av kurser eller huvudområden. Till exempel har Lunds universitet enbart redovisat centrala riktlinjer för vad som gäller när en kurs har ställts in eller väsentligen har ändrats. Mittuniversitetet har redovisat riktlinjer för nedläggning av kurser, ämnen och huvudområden, men inte för utbildningsprogram. Konstfack har bifogat riktlinjer för nedläggning av huvudområden. Såväl Mittuniversitetet som Konstfack har dock anført att de håller på att ta fram riktlinjer för nedläggning av utbildningsprogram.

Antagna studenters möjlighet att slutföra sina studier

UKÄ har bitt lärosätena att redogöra för hur de studenter som är antagna till ett utbildningsprogram som ska läggas ner får möjlighet att slutföra sina studier.

Drygt hälften av lärosätena har uppgett att de studenter som är antagna till ett utbildningsprogram garanteras möjlighet att läsa alla ingående kurser inom ramen för den utbildningsplan och studietid som de har antagits till. Detta gäller även för de studenter som har beviljats studieuppehåll.

Några lärosäten har uppgett att studenterna har möjlighet att slutföra sina studier ytterligare en tid utöver den föreskrivna (nominella) studietiden för utbildningen, när beslut har fattats om att lägga ner en utbildning. Beräkningarna utgår från när de sist antagna programstudenterna läste på den första terminen. Enligt Karlstads universitets riktlinjer får studenterna ytterligare ett år på sig att slutföra sina studier. Malmö universitet har redovisat att studenterna har minst två terminer utöver den nominella studietiden på sig. Av Stockholms universitets riktlinjer framgår att sist antagna student på programtermin ett har möjlighet att slutföra sin utbildning under programmets nominella löptid plus två år. Vid Konstfack är det praxis att ett program som har avvecklats fortsätter att ges tills de sist antagna studenterna har genomgått utbildningen enligt den nominella studietiden, och att studenterna därefter har rätt till omexamination i två år.

De flesta lärosäten har emellertid inte angett någon tidsram för hur länge en student har rätt att slutföra sin utbildning när beslut har fattats om att lägga ned programmet.

Lunds universitet har uppgett att det är vanligt förekommande att studenter förs över till det utbildningsprogram som ersätter det program som har lagts ner. På Högskolan i Halmstad har enstaka studenter som läser på program som ska läggas ned fått slutföra sina studier vid ett annat lärosäte eller så har det andra lärosätet tillhandahållit lärare.

Vid flera lärosäten måste det fattas särskilda beslut för att lägga ner programkurser som ingår i utbildningsprogram som läggs ner. Kurserna avvecklas alltså inte automatiskt när programmen läggs ned.

När en programkurs inte längre ges har studenterna vid flera lärosäten möjlighet att examineras på kursen under en begränsad tid. Vid exempelvis Karlstads universitet har studenterna möjlighet att examineras vid fyra tillfällen under det första läsåret då kursen inte ges.

Några lärosäten har uppgett att de studenter som avbrutit studierna men inte har anmält studieuppehåll får återkomma och slutföra en utbildning som läggs ner, i mån av plats. Malmö universitet anser att en student som inte har beviljats studieuppehåll eller tagit kontakt med berörd fakultet inom angiven tid inte kan begära att få slutföra en utbildning efter avvecklingsperioden för den aktuella utbildningen.

Med något undantag har inga lärosäten redovisat rutiner eller styrdokument som anger att det ska göras ändringar i de berörda kurs- och utbildningsplanerna.

Information till sökande och studenter

UKÄ har bitt sex av de utvalda lärosätena att redovisa hur lärosätet säkerställer att de som söker till en utbildning och de studenter som har påbörjat en utbildning som ska läggas ner får information om detta.

Det är endast Malmö universitet som i sitt svar har redovisat hur lärosätet säkerställer att de som *söker* till en utbildning får information om att ett utbildningsprogram har lagts ned. Flera lärosäten har dock uppgett att beslut om att lägga ner ett program fattas innan utbildningen är sökbar eller finns med i lärosätets programutbud.

Flera lärosäten anger i styrdokumentet att *studenterna* ska bli informerade om att ett program eller en kurs läggs ner. Några lärosäten har mer detaljerad information om hur och när sådan information ska ges. Till exempel anges det i Stockholms universitets styrdokument att när universitetet har beslutat att upphäva en kurs- eller utbildningsplan ska studenterna få brev med information om detta, senast tre veckor efter att beslutsprotokollet har justerats. Vid Malmö universitet ska de berörda studenterna få brev med information inom två veckor från det att universitetet har fattat beslut om att lägga ned ett program.

Vid några lärosäten anger styrdokumentet mer i detalj *vilken* information som ska ges till studenterna. I till exempel Malmö universitets riktlinjer står att studenterna ska få information om

- när beslutet fattades att avveckla ett program
- vilken termin som det sista examinationstillfället kommer att erbjudas
- när utbildningsplanen kommer att upphöra att gälla
- hur och när studenter som inte studerar aktivt inom programmet, men som önskar att återuppta studierna, senast ska kontakta fakulteten för att upprätta en studieplan och anmäla sig till ett examinationstillfälle
- efter vilket datum det inte är längre är möjligt att fortsätta eller återuppta studierna
- hur och när en student senast kan anmäla studieavbrott.

I Stockholms universitets styrdokument anges att det brev som ska skickas till studenterna ska ange datum för när utbildningsplanen upphör att gälla. Dessutom ska det framgå av brevet att studenterna efter detta datum inte kan fortsätta att studera på programmet och att de studenter som vill slutföra återstående kurser snarast ska kontakta institutionen. Brevet ska också innehålla information om att studenten riskerar att missa möjligheten till examination om han eller hon hör av sig för sent. Det finns ett liknande förfarande för kurser som läggs ned.

Mälardalens högskola har uppgett att när ett program avvecklas ska information om de tre sista omtentamenstillfällena för en kurs vara tillgänglig för studenterna i webbschemat. Information om nedlagda kurser och program ska också finnas tillgängligt för studenterna på högskolans webbplats.

Stickprov på kurs- och utbildningsplaner

UKÄ har bitt sex utvalda lärosäten att bifoga två angivna utbildningsplaner och tre kursplaner från kurser som ingick i respektive utbildningsprogram. Stickproven togs från de listor som lärosätena bifogat med information om antalet nedlagda program under perioden 1 januari 2011–30 juni 2015.

Av de granskade kurs- och utbildningsplanerna var det endast de från Stockholms universitet som innehöll någon information om hur studenterna skulle kunna slutföra sina studier när ett utbildningsprogram skulle läggas ner. Det framgick dock inte att det aktuella programmet skulle avvecklas, men det fanns information om hur lång tid studenterna hade på sig att slutföra utbildningen vid en avveckling.

I den ena av utbildningsplanerna som Högskolan i Gävle skickade in angavs att studenter som antogs till utbildningsprogrammet till och med hösten 2006 års antagning skulle följa den då gällande utbildningsplanen. För studenter som antogs till en senare del av programmet, och för studenter som haft studieuppehåll, skulle det upprättas en särskild studieplan. Det angavs inte i någon plan att kursen eller programmet var under förändring.

I den ena utbildningsplanen och i alla kursplanerna som Malmö universitet skickade in angavs att om en kurs har upphört eller genomgått större förändringar har studenten rätt till två omtentamina inom ett år efter det att förändringen har skett, baserade på den kursplan som gällde vid registreringen på kursen. Ingen plan angav att kursen eller programmet var under förändring.

I de kurs- och utbildningsplaner som Mälardalens högskola har bifogat stod inget om att programmet eller kurserna var under avveckling. Däremot angavs att alla kursplanerna som längst gällde till och med vårterminen 2013.

I de utbildningsplaner som Stockholms universitet har bifogat angavs att de studerande som hade antagits till programmet och inte slutfört det inom de planerade tre studieåren kunde begära att få slutföra programmen även efter det att utbildningsplanen har upphört att gälla, med de begränsningar som anges i kursplanerna för programkurserna. I de inskickade kursplanerna för programkurser på utbildningarna angavs att studerande kan begära att examination genomförs enligt kursplanen även efter det att den har upphört att gälla, dock högst tre gånger under en tvåårsperiod efter det att undervisningen på kursen har upphört.

I de kurs- och utbildningsplaner som SLU har bifogat stod inget om att programmet var under avveckling eller skulle läggas ned. SLU uppgav dock att fem av programkurserna fortfarande anordnades.

I de kurs- och utbildningsplaner som Umeå universitet har bifogat nämndes inget om att utbildningen skulle avvecklas. I kursplanerna för programkurserna för den ena utbildningen angavs att tentamen som är baserad på kursplanen kan garanteras i två år efter det att en student för första gången har registrerat sig på kursen.

Några ställningstaganden av UKÄ och Högskoleverket

UKÄ och dessförinnan Högskoleverket har i några tillsynsärenden tagit ställning till frågor som rör nedläggning av utbildningsprogram. Myndigheterna har bland annat gjort följande ställningstaganden i ärendena.

UKÄ har uttalat att ämbetet inte kan ha några synpunkter på att en utbildning läggs ned. UKÄ har dock understrukt vikten av att lärosätet tydliggör de förutsättningar som ska gälla för att berörda studenter ska kunna slutföra sina studier. Det är också viktigt att lärosätet informerar studenterna om förutsättningarna på ett tydligt sätt.¹

När det gäller information till sökande uttalade Högskoleverket i ett ärende att en högskola bör sträva efter att i så god tid som möjligt, helst före antagningsperiodens sista dag, lämna besked om att en utbildning ställs in.² I ett annat ärende bedömde Högskoleverket att det inte var lämpligt att ett lärosäte efter ansökningsperiodens slut avbröt en ansökningsprocess och informerade om att kurser inte kommer att ges.³

UKÄ har uttalat att förutsättningarna för att studenter ska kunna delta i examinationer på kurser som har lagts ned bör regleras i kurs- och utbildningsplaner.⁴

1 UKÄ:s beslut den 16 december 2014, reg. nr 31-231-14.

2 Högskoleverkets beslut den 22 december 2008, reg. nr 31-2456-08, 31-2561-08.

3 Högskoleverkets beslut den 20 december 2006, reg. nr 31-2691-06.

4 UKÄ:s beslut den 12 december 2014, reg. nr 31-191-14.

UKÄ:s bedömning

Utgångspunkter

Enligt 1 kap. 4 § högskolelagen (1992:1434) ska verksamheten avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen. De tillgängliga resurserna ska utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

Högskolelagens krav på hög kvalitet och effektivt resursutnyttjande innebär att utbildningar kan behöva läggas ned eller förändras. Som framgår av UKÄ:s kartläggning kan de direkta orsakerna till en nedläggning variera. Lärosätena nämner bland annat kvalitetsskäl, ekonomiska orsaker, lågt söktryck eller brist på kompetenta lärare. En vanlig orsak är också att utbildningen ersatts med annan utbildning med liknande utformning.

De utvärderingar som UKÄ genomför inom ramen för sitt kvalitetssäkringsuppdrag kan leda till att utbildningar läggs ned. I tillsynsverksamheten kan dock inte UKÄ ha några synpunkter på att ett lärosäte fattar beslut om att lägga ner en utbildning. Det ingår inte heller i UKÄ:s tillsyn att överpröva de ekonomiska överväganden som ett lärosäte kan göra inför nedläggningar. Men UKÄ kan i sin tillsyn uppmärksamma de rättssäkerhetsproblem som kan uppstå, till exempel när det gäller studenternas möjligheter att slutföra studierna efter avvecklingsbeslutet.

Ur ett studentperspektiv finns det flera viktiga frågor som ett lärosäte måste uppmärksamma vid nedläggning av utbildningsprogram. En sådan fråga är hur länge de aktuella programkurserna ska ges (anordnas), alltså hur länge studenterna ska erbjudas undervisning enligt kursplanerna på kurserna. En annan fråga är hur länge examinationen ska anordnas efter att kurserna upphört att ges, det vill säga hur länge studenterna ska ha rätt att göra omprov på kurserna. I det följande behandlar UKÄ dessa frågor och några andra frågor som är viktiga att beakta vid nedläggningen av ett utbildningsprogram.

Möjligheten att slutföra en nedlagd programutbildning

Begreppet rättssäkerhet kan definieras som "företsebarhet i rättsliga angelägenheter".⁵ Ur ett studentperspektiv gör sig starka rättssäkerhetsaspekter gällande vid nedläggningar av utbildningsprogram. Studenterna har planerat för sina studier och inrättat sina liv därefter. UKÄ anser att det är viktigt att studenter som påbörjar en utbildning så

⁵ Se UKÄ:s rapport *Rättssäker examination*, 3 uppl. (2017), s. 13–14, med vidare hänvisningar.

långt som möjligt ska kunna utgå från att de förutsättningar som angavs vid studiernas början ska gälla.

Varken högskoleförfattningarna eller deras förarbeten anger något om vilka åtgärder som ett lärosäte måste vidta i samband med nedläggning av utbildningsprogram. Vid större förändringar i högskoleförordningens examensordning, till exempel när en viss examen inte längre ska få utfärdas, brukar dock lagstiftaren ge de studenter som redan påbörjat en utbildning möjlighet att slutföra utbildningen inom en viss tid och avlägga examen enligt de äldre bestämmelserna. När den s.k. Bologna-reformen genomfördes i svensk högskola fick exempelvis de studenter som påbörjat en utbildning rätt att inom en viss tid slutföra sin utbildning för att få examen enligt de äldre bestämmelserna.

UKÄ anser mot denna bakgrund att det är en grundläggande princip att de studenter som påbörjat ett utbildningsprogram får möjlighet att slutföra utbildningen inom en viss tid om programmet läggs ned. Med uttrycket "slutföra utbildningen" avses här att de ingående programkurserna ges (anordnas) enligt utbildnings- och kursplanerna så att studenterna kan avlägga den avsedda examen.

Det är lärosätet som bestämmer hur lång tid studenterna ska få på sig att slutföra ett utbildningsprogram som läggs ned. Lärosätet måste väga intresset av att avveckla utbildningen mot studenternas möjlighet att slutföra den påbörjade utbildningen. UKÄ anser att studenter vid en nedläggning minst bör garanteras möjlighet att genomföra alla ingående programkurser inom den utbildningsplan och studietid som de antagits till. Vid beräkningen av avvecklingstiden bör dessutom hänsyn tas till de som beviljats anstånd med att påbörja studierna och studenter med studieuppehåll. Eftersom studiemedelssystemet i viss utsträckning medger lägre studietakt än heltid kan det även vara rimligt att ta hänsyn till de studenter som haft en lägre studietakt eller av andra skäl kommit efter i studierna. I kapitlet *Antagna studenters möjlighet att slutföra sina studier* (se ovan) redovisas hur några lärosäten har beräknat avvecklingsperiodens längd vid nedläggning av utbildning.

Vid större förändringar av högskoleförordningens examensordning kan, som redovisats, särskilda övergångsbestämmelser i förordningen ge studenter rätt att inom en viss angiven tid slutföra en utbildning och avlägga examen enligt äldre bestämmelser. Om det finns sådana övergångsbestämmelser med betydelse för det berörda utbildningsprogrammet måste förstas de följas när lärosätet bestämmer hur lång tid som studenterna ska få på sig att slutföra utbildningen.

Om UKÄ beslutar att ett lärosäte inte längre får utfärda en viss examen finns särskilda bestämmelser till skydd för studenterna. Även om ett sådant beslut har fattats av UKÄ, får universitetet eller högskolan utfärda examen för de studenter som har påbörjat sin utbildning vid det universitetet eller den högskolan före beslutet. Detta gäller dock bara om

utbildningen omfattar ett program, en kurs eller en del av en utbildning på forskarnivå som kan leda fram till en sådan examen som beslutet avser (se 1 kap. 14 § högskolelagen).

Examination efter att programkurserna upphört

När ett utbildningsprogram har lagts ned och programkurserna inte längre ges kan det fortfarande finnas skäl att anordna examinationer för de studenter som ännu inte fått godkänt betyg på kurserna. Det bör alltså finnas vissa möjligheter till omprov även när en kurs har upphört. När det gäller denna fråga har UKÄ i vägledningen Rättssäker examination bland annat uttalat att det bör anges i riktlinjer vilka möjligheter studenterna har att delta i omprov när en kurs har upphört. Studenterna bör garanteras minst tre omprov under minst ett år efter det att förändringen skett. Vissa undantag kan dock behöva göras för mer speciella examinationsformer eller för examination vid praktikmoment eller annan verksamhetsförlagd utbildning.⁶

Överföring till ett nytt utbildningsprogram

Av UKÄ:s undersökning framgår att ett utbildningsprogram som avvecklas ibland ersätts av ett nytt, liknande program. Studenterna kan då få möjlighet att gå över till det nya utbildningsprogrammet i stället för att avsluta det påbörjade. UKÄ anser att det kan vara ett rimligt alternativ, så länge det nya är likvärdigt eller bättre och normalstudietiden för studenterna inte förlängs genom övergången. Studenterna bör alltså inte hamna i ett sämre läge än om de slutfört det påbörjade programmet.

Kurs- och utbildningsplaner är viktiga vid nedläggning

Inom högskolan ska all utbildning på grundnivå och avancerad nivå bedrivas i form av kurser som får sammanföras till utbildningsprogram. Av 6 kap. 14 och 15 §§ högskoleförordningen (1993:100) framgår att det för en kurs ska finnas en kursplan, och kursplanen ska ange kursens nivå, antalet högskolepoäng, mål, krav på särskild behörighet, formerna för bedömning av studenternas prestationer och de övriga föreskrifter som behövs. För ett utbildningsprogram ska det finnas en utbildningsplan som anger de kurser som programmet omfattar, kraven på särskild behörighet och de övriga föreskrifter som behövs (6 kap. 16 och 17 §§ högskoleförordningen).

⁶ Rättssäker examination, s. 78-79.

Kurs- och utbildningsplaner innehåller föreskrifter i den mening som avses i 8 kap. regeringsformen, det vill säga regler som är generellt tillämpbara och bindande för såväl universitet och högskolor som studenter.

Före den 1 januari 2011 innehöll högskoleförordningen mer detaljerade krav på innehållet i kurs- och utbildningsplaner. Både kurs- och utbildningsplanerna skulle bland annat, utöver nuvarande krav, även ange när planerna eller ändringar i dem började gälla samt de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter som behövdes. Med anledning av den avreglering som skedde 2011 fastställde Sveriges Universitets- & Högskoleförbund (SUHF) i februari 2011 rekommendationer om bland annat innehållet i kurs- och utbildningsplaner för sina medlemmar.⁷ SUHF rekommenderade i allt väsentligt att de uppgifter som högskolorna tidigare hade varit skyldiga att skriva in i sina kurs- och utbildningsplaner även borde ingå i planerna efter förordningsändringen. Enligt SUHF:s rekommendation bör alltså kurs- och utbildningsplaner ange när planen eller ändringar i den börjar gälla samt de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter som behövs.

När ett utbildningsprogram läggs ned är det viktigt att lärosätet tydliggör de formella förutsättningarna för att studenterna ska kunna slutföra sina studier. Studenterna måste också kunna lita på de förutsättningar som anges. Detta uppnås genom föreskrifter i kurs- och utbildningsplanerna, som är bindande både för lärosätet och för studenterna. Om ett lärosäte har beslutat att lägga ned ett utbildningsprogram bör därför lärosätet redovisa nedläggningen i programmets utbildningsplan och ange de övergångsbestämmelser och de övriga föreskrifter som behövs i planen.

I den mån programmets kurser påverkas av nedläggningen bör motsvarande förändringar även göras i kursplanerna.⁸ Lärosätet bör alltså redovisa nedläggningen i de berörda kursplanerna och ange de övergångsbestämmelser och de övriga föreskrifter som behövs i planerna. Bland annat bör förutsättningarna för att studenter ska kunna delta i examinationer sedan kursen lagts ned tydliggöras. När övergångsbestämmelserna utformas bör lärosätena beakta de ovan redovisade uttalandena i *Rättssäker examination* om omprov när en kurs har upphört.

Även när ett utbildningsprogram ska ersättas av ett liknande program måste nödvändiga ändringar göras i berörda kurs- och utbildningsplaner. Lärosätet behöver bland annat reglera hur det gamla programmet ska avvecklas och hur övergången till det nya programmet ska ske.

⁷ REK 2011:1, dnr 10/118.

⁸ Jfr UKÄ:s beslut 2014-12-12, reg.nr 31-191-14.

Information till studenter och andra berörda

När ett lärosäte har fattat beslut om att lägga ned ett utbildningsprogram är det viktigt att studenterna får tydlig information om förändringarna och om förutsättningarna för att avsluta studierna. Informationen bör lämnas utan dröjsmål så att studenterna kan planera sina studier och ta tillvara sina intressen utifrån de nya förutsättningarna. Studenter med studieuppehåll och de personer som beviljats anstånd med att påbörja utbildningen behöver också informeras. Det kan dessutom vara lämpligt att informera andra grupper som berörs, till exempel personer som påbörjat utbildningsprogrammet men på grund av studieavbrott inte varit registrerade på utbildningen under den senaste tiden. Hur många som ska informeras och på vilket sätt måste ytterst lärosätet bedöma utifrån förhållandena vid den aktuella utbildningen.

Av 6 kap. 3 § första stycket högskoleförordningen framgår att högskolan ska se till att den som avser att påbörja en utbildning har tillgång till den information om utbildningen som behövs. En nedläggning kan i värsta fall orsaka stora problem för personer som planerar att söka till utbildningen. Det är därför angeläget att i så god tid som möjligt informera eventuella sökande och andra som tänker påbörja en utbildning om nedläggningsbeslutet. Det är inte lämpligt att ett lärosäte lämnar denna information efter ansökningsperiodens slut, om inte nedläggningen beror på för få sökande till utbildningen.

God planering, riktlinjer och studentinflytande

Vid nedläggning av ett utbildningsprogram måste lärosätet vidta flera olika åtgärder, varav några har redovisats ovan. UKÄ vill framhålla att åtgärderna inte bör vidtas i ett så sent skede att studenterna får svårt att planera sina studier. Det innebär att ett lärosäte måste ha en viss framförhållning.⁹ Arbetet med nedläggningen bör alltså präglas av god planering från lärosätets sida. För att säkerställa en enhetlig och rättssäker hantering av frågan är det därför lämpligt att ett lärosäte har riktlinjer för hur nedläggning av utbildningar ska genomföras. I avsnittet *Sammanfattande slutsatser* ger UKÄ exempel på vad sådana riktlinjer kan innehålla.

Av 2 kap. 7 § högskolelagen (1992:1434) framgår att studenterna har rätt att vara representerade när beslut fattas eller beredning sker som har betydelse för utbildningen eller studenternas situation. Studenterna ska således få möjlighet att delta i högskolornas berednings- och beslutsprocesser vid nedläggning av utbildningsprogram.

⁹ Jfr Högskoleverkets beslut 2010-01-28, reg.nr 31-3304-09.

Några synpunkter på lärosätenas svar

Lärosätenas rutiner för nedläggning

Som redovisats anser UKÄ att det är lämpligt att det finns riktlinjer vid ett lärosäte för hur nedläggning av utbildningsprogram ska genomföras. UKÄ konstaterar i detta sammanhang att flertalet lärosäten i ämbetets undersökning har någon form av riktlinjer inom området.

UKÄ:s undersökning visar att det finns en stor variation mellan lärosätena när det gäller antalet nedlagda utbildningsprogram under den granskade tidsperioden. Detta kan vara en av orsakerna till varför de granskade rutinerna och styrdokumentet för en sådan process ser så olika ut, vad gäller både de åtgärder som ska vidtas och detaljnivån på dessa åtgärder. Flera av de frågor som uppstår vid en nedläggning är dock generella och måste hanteras av alla lärosäten. Det är UKÄ:s förhoppning att denna rapport ska bidra till bättre utformade riktlinjer och rutiner för nedläggning av utbildningsprogram.

Innehållet i kurs- och utbildningsplaner

Kurs- och utbildningsplaner är viktiga dokument vid nedläggning av utbildningsprogram. Tyvärr visar UKÄ:s undersökning att de granskade kurs- och utbildningsplanerna brister i detta avseende. Av de som UKÄ har granskat hade endast Stockholms universitets planer någon information om hur studenterna skulle kunna slutföra sina studier när ett utbildningsprogram läggs ner. Det framgick visserligen inte att det aktuella programmet skulle läggas ned men det fanns information om hur länge studenterna hade möjlighet att slutföra utbildningen vid en avveckling.

Samtidigt är det vanskligt att dra några generella slutsatser av UKÄ:s granskning, som innefattat endast sex lärosäten. Flera av de styrdokument som lärosätena har skickat in har dessutom fastställts efter det att lärosätena fattade beslut om att lägga ned de utbildningar vars kurs- och utbildningsplaner UKÄ har granskat.

Mycket få riktlinjer och lämnade svar anger att det ska säkerställas om de berörda kurs- och utbildningsplanerna behöver ändras när ett program ska läggas ner. UKÄ anser att en sådan rutin bör finnas i lärosätenas riktlinjer för nedläggning av utbildning.

Informationen till studenterna

Endast ett lärosäte, Malmö universitet, har uppgett hur högskolan säkerställer att de *sökande* får information om att ett utbildningsprogram har lagts ned. Vidare framgår det att lärosätena i högst varierande grad har riktlinjer om hur *studenter* som har påbörjat en utbildning ska

informerar om nedläggningen. Flera lärosäten har inte heller angett vilken sorts information som studenterna ska få.

UKÄ anser att det är viktigt för rättssäkerheten att studenterna utan onödigt dröjsmål får den information som de behöver för att kunna slutföra sina studier. Även sökande och andra som avser att påbörja utbildningen bör utan onödigt dröjsmål informeras om nedlägningsbeslutet. Om ett lärosäte har en genomtänkt planering finns bättre förutsättningar för att studenter och andra berörda får informationen i god tid.

Sammanfattande slutsatser

Inför nedläggningen av ett utbildningsprogram måste ett lärosäte ta ställning till flera olika frågor, varav flera har stor betydelse för studenternas rättssäkerhet. Utifrån redovisningen i denna rapport vill UKÄ framhålla några saker när det gäller nedläggning av utbildningsprogram.

Vid nedläggning av ett utbildningsprogram är det en grundläggande princip att de studenter som redan påbörjat programmet får möjlighet att slutföra utbildningen inom en viss tid. Om ett utbildningsprogram ska ersättas av ett nytt, liknande program kan ett rimligt alternativ vara att studenterna i stället får möjlighet att gå över till det nya programmet, så länge de inte hamnar i ett sämre läge än om de slutfört det påbörjade programmet.

Det är vidare lämpligt att lärosätena tar fram riktlinjer för vilka åtgärder som ska vidtas vid beslut om att avveckla eller lägga ner utbildningsprogram. I sådana riktlinjer kan till exempel anges

- hur och när sökande och studenter ska få information om ett sådant beslut
- vilken information som ska ges
- hur länge och på vilket sätt studenterna ska kunna slutföra programkurserna
- hur många examinationer som ska erbjudas, inklusive omprov, och tidsramen för dessa examinationer, på de programkurser som läggs ned
- hur lärosätet ska säkerställa att nödvändiga ändringar görs i de berörda kurs- och utbildningsplanerna.

UKÄ anser att Malmö universitets och Stockholms universitets riktlinjer är goda exempel när det gäller vilken sorts information som ett lärosäte kan ge de studenter som påbörjat en utbildning som ska läggas ned, och på vilket sätt. Enligt UKÄ är ett gott exempel att, som Malmö universitet anger i sina riktlinjer, skicka brev till studenterna inom två veckor från lärosätets beslut om att avveckla ett program, och att studenterna får information om bland annat vilken termin det sista examinationstillfället erbjuds.

Avslutningsvis vill UKÄ framhålla vikten av att lärosätena beslutar om övergångsbestämmelser i kurs- och utbildningsplanerna vid nedläggning av utbildningsprogram. Tyvärr visar granskningen att de undersökta planerna brister i detta avseende. Därför kan det diskuteras om det inte återigen borde föreskrivas i högskoleförordningen att kurs- och utbildningsplaner ska ange när planerna eller ändringar i dem började gälla samt de övergångsbestämmelser som behövs. UKÄ bedömer samtidigt att granskningen inte ger tillräckligt underlag för att nu föreslå regeringen en sådan förändring av högskoleförordningen. Ämbetet kommer dock att följa frågan i sin tillsynsverksamhet och vid behov föreslå en skärpning av högskoleförordningen. UKÄ vill i detta sammanhang påpeka att SUHF har rekommenderat att de uppgifter som lärosätena tidigare var skyldiga att skriva in i sina kurs- och utbildningsplaner även borde ingå i planerna efter ändringen av högskoleförordningen 2011. Enligt SUHF:s rekommendation bör alltså kurs- och utbildningsplaner innehålla uppgift om när planen eller ändringar i den börjar gälla samt de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter som behövs.

Remisslista

UKÄ:s första remiss skickades till följande tolv lärosäten:

Högskolan i Gävle
Högskolan i Halmstad
Karlstads universitet
Konstfack
Lunds universitet
Malmö universitet
Mittuniversitetet
Mälardalens högskola
Stockholms universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Umeå universitet
Örebro universitet

UKÄ:s andra remiss skickades till följande sex lärosäten:

Högskolan i Gävle
Malmö universitet
Mälardalens högskola
Stockholms universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Umeå universitet

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

